

23. Paraclisul mitropolitan
— Decorațiune pe peretele nordic —

DECORAȚIUNILE

DELA

PARACLISUL MITROPOLITAN

DIN BUCUREȘTI

Printre monumentele de artă pământească din Capitala țării noastre se prenumără și Paraclisul Mitropoliei, ascuns privirilor pe deoparte de biserică cea mare, iar pe de alta de clădirile alăturate ale Reședinței Mitropolitane cât și de clădirea Camerei Deputaților. Din punct de vedere decorativ, monumentul acesta intră și el în șirul de monumente istorice cunoscute ca posedând o artă cu caracter bizantin, fapt ce îndreptățește sarcina ce mi-am luat de a notă aci câteva impresiuni cu privire la acest monument.

În exterior ¹⁾, Paraclisul nu are drept decorație decât un șir de arcaturi plin-centru, aceleași cari se văd la cele mai multe din bisericile noastre vechi, cum sunt, în

Capitală, Biserica Enei, Biserica Dintr'o zi, Paraclisul dela Colțea, iar în țară la Schitul Sf. Ștefan și Clopotnița dela Hurezi, Biserica Stelea din Târgoviște, Curtea-de-Argeș, Biserica Domnească din Câmpulung etc. Aș greși poate, dacă, rânduind acest monument printre monumentele de artă bizantină, aș lăsa aceste arcaturi pe seama aceleiaș arte bizantine. E locul cred să risipim un neînțeles cu privire la o parte din decorația sculpturală a monumentelor noastre istorice, decorațiune ce dacă nu a fost în întregime considerată ca derivând din arta bizantină, nu a fost totuș găsită ca fiind înrudită cu arta armenească. Vom arăta în altă parte cari sunt elementele acestei arte, a unei țări atât de depărtate de a noastră, cari au pătruns în arta noastră pământească. Deocamdată să ne oprim la aceste arcaturi atât de răspândite în

¹⁾ A se vedea planșa din Albumul *Monumentelor* Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice.

din *România*, editat de Soc. «Arta românească».

24. Paraclisul mitropolitan
— Sf. Mercurie și Sf. Dimitrie —

decorațiunea sculpturală a monumentelor noastre istorice.

Este sigur că o decorațiune de arcaturi ca acele de cari e vorba presupune un perete, în care aceste arcaturi să se poată săpă, să fie cu alte cuvinte un perete de piatră. Or se știe că aproape toate clădirile bisericesti din Armenia, din lipsă de cărămidă, erau construite în piatră (*pierre de taille*). Și, firește, în ziduri de piatră, se putea săpă orice fel și oricâte decorațiuni sculpturale, cum sunt, în afară de aceste arcaturi, rozete, cruci, trese, antrelacuri, meandre etc. Dimpotrivă, pe ziduri de cărămidă nu se putea săpă nici un fel de decorațiune, și aceasta este cauza pentru care în toată decorația exterioară a edificiilor bi-

zantine lipsesc decorațiunile sculpturale, ea fiind reprezentată mai mult prin jocuri de cărămizi polichrome.

Dar, pentru a nu merge mai departe, aceste arcaturi plin-centru nu pot să aparțină decât stilului armenesc, de oarece numai în monumentele Armeniei creștine se întâlnesc, și se întâlnesc des, aceste arcaturi. Niciodată nu vom întâlni în decorația sculpturală bizantină aceste arcaturi de ciubuce. D-l Choisy, o autoritate necontestată în arhitectură și care, după Dubois de Montpereux, e cel mai prețios informator pentru arta armenescă, studiind aceste arcaturi, spune: «... Un fel de ornamentație usuală în Armenia și în totul străină artei bizantine consistă în a tapisă nuda zidurilor prin rânduri de arcaturi, fie în plin centru, fie în potcoavă» ¹⁾. De altfel acest fapt se poate dovedi răsfoind paginile cu gravuri ale unei cărți apărută în timpul din urmă care tratează numai despre arta în Caucazia ²⁾ și e datorită d-lui I. Mourier,

un zelos cercetător al istoriei și civilizațiunei țărilor caucasiene. Aceste arcaturi plin-centru, atât de răspândite în bisericile noastre și pe cari le descoperim acum și la Paraclisul Mitropoliei din București, sunt aceleași cari se văd în monumentele religioase ale Armeniei creștine din veacurile X, XI, XII — Catedrala din Ani, Biserica din Caben, Ananur etc.

D-l Choisy, care a vizitat vechile noastre monumente religioase, se exprimă categoric: «In valea Dunării, în Serbia, în România, în Moldova caracterul armean al decorațiunii este mai marcat încă...»

«Les églises de Kurtea-de-Argesch, Tergoviste, Dragomirna ne présentent aucun ornement qui n'appartienne à l'Arme-

¹⁾ *Histoire de l'Architecture*, vol. II, p. 61 și urm.

²⁾ *L'Art au Caucase*, Bruxelles 1907.

nie, et au point de vue de l'architecture decorative, la vallée du Danube semble une colonie armenienne» ¹⁾).

În afară de aceste arcaturi, Paraclisul Mitropoliei mai are ca decorațiune exterioră un brâu simplu, nu format din jocul a două rânduri de cărămizi, așezate de-a curmezișul, așa cum se vede la Biserica Scaune sau Biserica Dintr'o zi.

În interior, Paraclisul are la ușa de intrare un chenar săpat cu sculpturi reprezentând cunoscutele *rinsouri*, cari nu mai sunt rinsourile bogate de acant ca cele de la brâul Bisericii Sfântul Gheorghe din Capitală sau din alte biserici, ci simple tije, cari se răsucesc, înlănțuindu-se una de alta și cuprinzând în ochiuri câte o floare. În latura de sus a acestei îmbrăcăminte în piatră a ușei, care corespunde boiandrocului, se vede, în centru, stema mitropolitană cu cîrja arhipăstorească, crucea și mitra arhierască. La capătul laturilor verticale se află câte o floare, o rozetă fără un mare interes decorativ. Pentru a termina cu decorațiunea sculpturală mai rămâne să spun că Paraclisul are și o frumoasă tîmplă, un model de artă venețiană inspirată din arta Orientului. Pe lângă viță impletită, foi stilizate, e și un motiv original, format dintr'un cap de înger, din gura căruia pornesc cozile a doi știuleți de porumb, cari se îndoaie către capete. Exact acelaș motiv, acelaș iconostas chiar, se găsește și la Biserica Sf. Gheorghe din piața cu acelaș nume. Acest model de iconostas, cu aceste motive face parte din modelele de artă italiană atît de răspândită în Italia în sec. VIII și IX. Este decorațiunea zoomorfică și vegetală, pe care

au cultivat-o atît de mult Inconoclaștii ²⁾ și, după ei, decoratorii bizantini din sec. XI și XII. Epoca aceasta, în care toaia de acant dispare aproape cu totul, a adus și acele animale fantastice, cari răsar din cozile florilor, acele «fiare devorând gazele», așa cum se văd și în superbul iconostas din Biserica Ludeștilor dela noi ³⁾. Și e drept să credem că motivul, care în tîmpla din Ludești reprezintă un balaur devorînd un cerb, e adînc înrudit — dacă cumvî nu ne va fi venind direct de acolo — cu motivul similar din fiala mănăstirii Lavra dela muntele Atos, care reprezintă, alături de animale fantastice, sgrîpitori, vulturi răpind iepuri și aceste «fiare devorînd gazele». Tot în stilul acestor iconostase, tot în aceeaș concepție decorativă intră și iconostasul din Paraclisul Mitropoliei.

*

Decorațiunea picturală a interiorului a fost făcută *al fresco* ca la cele mai multe din monumentele noastre vechi. Și aciînsă,

25. Paraclisul mitropolitan
— Sf. Artemie și Sf. Mină —

¹⁾ *Ibidem*, pag. 61.

²⁾ Gabriel Millet, *L'Art byzantin* și André Michel, *Histoire de l'Art*, vol. I, pag. 153.

³⁾ A se vedea fragmentele din această tîmplă, reproduse în articolul Biserica din Ludești, publicat în acest Buletin, anul I, pag. 164-5.

ca și la Colțea, s'a revenit pe alocuri cu culatori tempera, fie pentru a îndrepta o decorațiune pe cale de a dispărea, fie pentru a repicta un perete acoperit cu tencuială nouă. Ca frescă ne-a rămas totuși o bună parte din decorațiuni, mai cu seamă cele ale plafonului, afară bine înțeles de Pantocrator, care a fost nimicit și înlocuit cu un Crist în factură nouă și urâtă.

Dintre decorațiuni, cele de pe perețele dela miază-noapte, sunt cele mai bine păstrate și cele mai importante ca valoare decorativă. Cum toată naia bisericii până la iconostas e foarte mică, cupola Pantocratorului, — cupolă joasă (surbaissé) — se unește prin pandantifi, în mod indirect însă, de chiar pereții laterali, ale căror suprafețe în partea lor superioară sunt rotunjite de arcuri dublouri. Astfel acești pereți prezintă două mari suprafețe în hemicelu, cari se pot împărți în zone destinate să primească decorațiuni variate. Așa perețele nordic e împărțit în

jumătatea de sus în cinci compartimente.

26. Paraclisul mitropolitan
— Sf. Ierarh Grigorie Teologul —

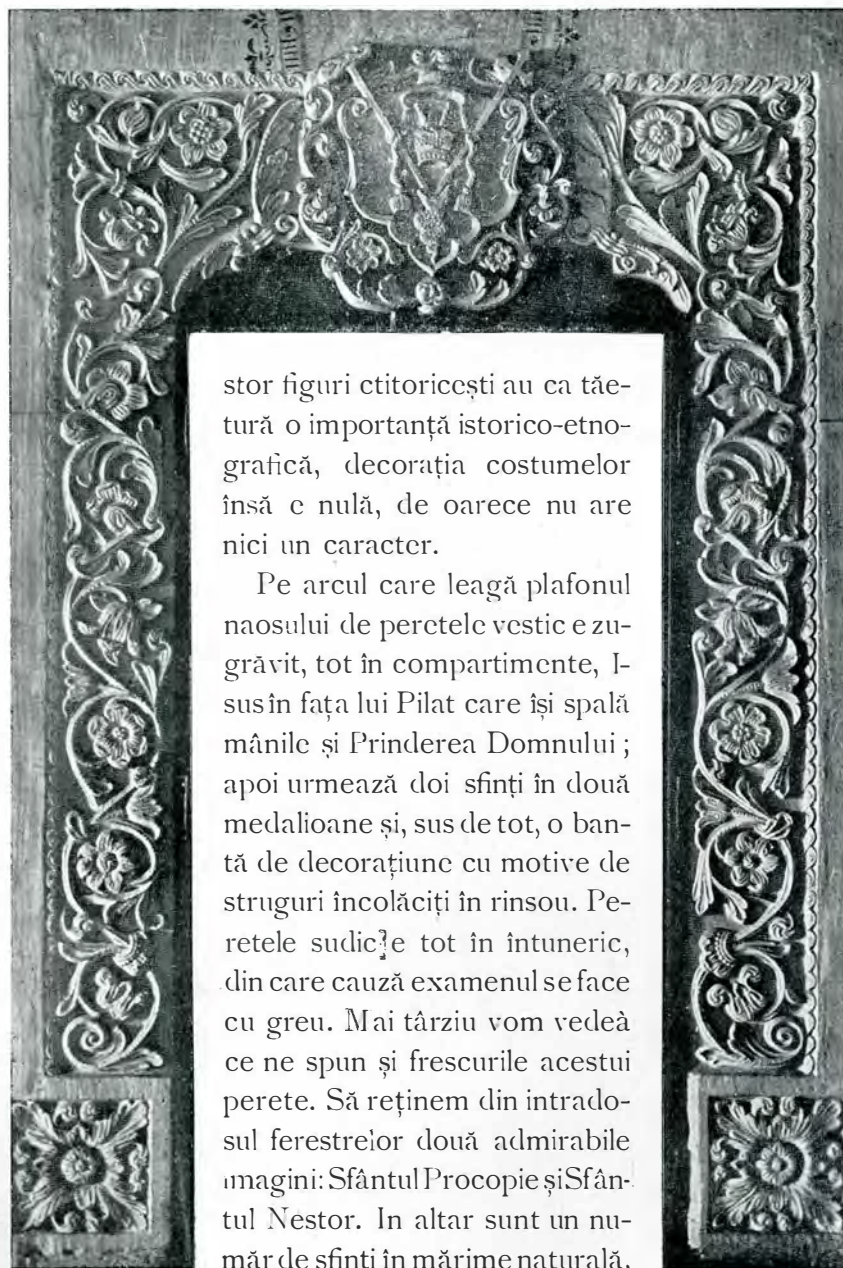
Unul sus de tot, semicircular, pe care e zugrăvit: Buna-Vestire. Alte două alăturate, unde se reprezintă: Intrarea în Ierusalim și Crist bine-cuvântând două femei. După aceasta vine o bantă îngustă cu admirabile decorațiuni de flori și frunze, garoafe, lalele, dispuse în rînsouri, apoi medaliioane cu sfinți, legate printr'o decorațiune în stilul renașterii. În jumătatea inferioară sunt, în dreapta ușei, două compartimente, unde sunt zugrăviți: în cel din tîiu, Sfinții Dimitrie și Mercurie — două admirabile specimene de stil bizantin — iar în cel de al doilea Mitropolitul Daniil, care va fi fost zugrăvit frescă, dar la care s'a revenit cu culori de ulei, peste care, se înțelege, se așterne la epoci diferite câte un strat de vernis, pentru a-i da mereu un aspect de noutate. În stînga ușei sunt, deasupra, doi îngeri, purtând pisania, iar mai jos și către unghiul

nord-vestic doi Sfinți: Artemie și Mina.

Pe peretele vestic, jos, ctitorii, rezugrăviți mizerabil, cu culori de ulei și vernizați ca și Mitropolitul Daniil. Reîmprospătarea cu culori de ulei și vernisajul acestor cti-

dar asupra cărora s'a revenit din nenorocire, pierzându-se, odată cu frăgezimea și transparența frescului și câteva din amănunțele foarte prețioase ale costumelor.

stor figuri ctitoricești au ca tăetură o importanță istorico-etnografică, decorația costumelor însă e nulă, de oarece nu are nici un caracter.

Pe arcul care leagă plafonul naosului de peretele vestic e zugrăvit, tot în compartimente, I-sus în fața lui Pilat care își spală mânilor și Prinderea Domnului; apoi urmează doi sfinți în două medalioane și, sus de tot, o bandă de decorațiune cu motive de struguri încolăciți în rinsou. Pe rețele sudice e tot în întuneric, din care cauză examenul se face cu greu. Mai târziu vom vedea ce ne spun și frescurile acestui perete. Să reținem din intradosul ferestrelor două admirabile imagini: Sfântul Procopie și Sfântul Nestor. În altar sunt un număr de sfinți în mărime naturală,

27. Paraclisul mitropolitan
— Chenarul așii —

tori amintește pe acei dela Schitul Icoana, despre cari vorbește și d-l Iorga într'una din operele d-sale ¹⁾ și cari au suferit aceeaș preschimbare. Dacă costumele ace-

Dar din toate zugrăvelile Paraclisului, cei doi sfinți, Mercurie și Dimitrie, apar în toată splendoarea și magnificența unei decorațiuni de cel mai pur și cel mai înnain-

¹⁾ Despre «Imbrăcămintele și locuința» în *Istoria Ro-*

mănilor în chipuri și icoane, București 1905, I, 105 sq

tat bizantinism. Va fi avut și bizantinismul epoca lui de formație, cum va fi avut și epoca lui de decadență. A fost însă o epocă când artiștii bizantini, cari construiau sfinți numai din imaginație, s'au gânditsă controleze ici colo natura sau

măcar operele rămase dela clasici, pregătind astfel începutul unei arte, care urmă să însemne mai târziu arta premergătoare Renașterii. Exact la această epocă apar acei sfinți frumoși, senini, investmânați bogat, cu haine și armuri presărate cu pietre scumpe. Astfel de sfinți au fost zugrăviți la Catedrala din Cefalù și de aci, multă vreme chiar după Renaștere, tipul bizantin, înfrumusețat sub întreitul raport al formei, al proporțiilor și al decorului, a trecut mai departe și a persistat în arta decorativă bizantină, care a stăpânit sudul Europei până mai ieri. După mine sfinții dela Curtea-de-Argeș sunt sfinții dela Cefalù și sfinții Mercurie și Dimitrie dela Paraclisul nostru sunt din aceeaș familie de sfinți frumoși ca formă, proporție și decorațiune ca și aceștia.

O deosebire între acești sfinți — și puteți pune în comparație și pe cei dela Cefalù fără teamă de a făptui o greșală — este și aceea că pe când la Curtea-de-Argeș — pentru a ne mărgini numai la noi — Sfântul Dimitrie, sfânt răz-

boinic, are trupul acoperit numai până mai sus de genuchi, iar de aci în jos e descoperit, lăsând să se vadă picioarele încălțate și înfășurate în cârpe, — la Paraclisul Mitropoliei, sfântul poartă cămașe lungă până în călcâie prin care to-

tuș se străvede forma picioarelor. O altă deosebire e aceea că pe când la Curtea-de-Argeș sfântul are arc, tolă cu săgeți și pavăză, aci nu are decât o cruce în mâna dreaptă. Ca vestmânt Sf. Dimitrie dela Paraclisul Mitropoliei poartă peste rochia cea lungă o tunică scurtă roșie, cu flori pembé cu chenare aurite, cu desenuri în losange, sub care totuș nu se ghicește platoșa cea grea de oțel dela Sf. Dimitrie dela Curtea-de-Argeș. Aci, la Curtea-de-Argeș, avem un Sfânt Dimitrie războinic, pe când la Paraclisul mitropolitan un Sfânt Dimitrie cu figură și gest de apostol, deși figura arată aceeaș expresie juvenilă ca și la Argeș.

Un sfânt, iarăș de o plasticitate remarcabilă, e sfântul Artemie de pe peretele dela miază-noapte. Trupul trebuie să fi fost refăcut ulterior și chiar în mai multe rânduri, de oarece nu prezintă nici-o urmă de decorație, cum e la vecinul său

Mercurie. Capul însă s'a păstrat bine și e de o expresivitate uimitoare. Nu m'am

28. Paraclisul mitropolitan
— Fragment de decorațiune —

29. Paraclisul mitropolitan
— Fragment de frescă: Sf. Ana —

gândit poate nici odată să fac vre-o apropiere între sfinții bizantini și figurile din arta premergătoare Renașterii. Nu mă pot opri însă de a nu mă gândi la capetele oricărui precursor al lui Giotto, când privesc capul Sfântului Artemie din Paraclisul Mitropoliei.

Decorația ornamentală este și ea bine reprezentată în Paraclisul Mitropoliei. Avem arabescuri de flori, rinsouri de viță, câteva numai, motive rudimentare de palmete, care însemnează ceva, atât prin natura motivului cât și prin culoare. Și chiar dacă ar fi fost numai acele rinsouri de garoafe și lalele, totuș ne-am putea crede

mulțumiți față de alte bogate decorațiuni monumentale dela alte biserici, cărora însă, dacă au o mai îmbelșugată ornamentație, le lipsește tocmai acest motiv din Paraclisul Mitropoliei. Lipsesc însă de aci acele panglici încolăcite, cari se văd la Batiște și la Colțea, de origină pur bizantină, ghirlande de fructe și flori pe fond negru, cum sunt la Colțea, înrudite cu aceleași motive din absidele Sf. Sofii și Sf. Vital din Ravena. Perdelele însă din josul zidurilor dau o notă caracteristică ornamentației Paraclisului și cu ele sfârșim prezenta descriere asupra decorațiunii acestui monument istorico-religios.

A. BALTAZAR.

30. Paraclisul mitropolitan
-- Sf. Severian --